

SREDNJEVEŠKA MESTA NA SLOVENSKEM

Nastanek trgov in mest

Za slovenske trge in mesta velja, da so nastajala kakšno stoletje kasneje, kot mesta v zahodni Evropi. Mesta so običajno nastala in se razvila:

- ob pomembnih kopnih poteh,
- ob večjih vodnih trgovskih poteh,
- ob rekah,
- v bližini velikih, dobro utrjenih gradov.

Ob takšnih lokacijah so namreč potujoči trgovci in obrtniki na **sejmih** prodajali svoje blago. Sčasoma se so zaradi dobrega zaslužka želeli za zmeraj naseliti in ponujati svoje blago ostalim potujočim. Za slovenska mesta velja, da so živela večinoma od trgovanja, obrtniki pa so izdelovali in prodajali predvsem izdelke za lokalno prebivalstvo, manj pa za izvoz.

Prva naselja, povezana s trgovino, so bili trgi, ki so nastali s podelitvijo tržnih pravic. To pravico je podelil vladar ali njemu zvesti zemljiški gospod.

Pravica je dovoljevala organizacijo letnega sejma.

Najstarejši kraji, ki so dobili tržne pravice so bili na Koroškem: Breže (1016), Šentvid ob Glini, Celovec, Beljak (1060) ...

Na slovenskem ozemlju so prvi trgi začeli nastajati v 12. stoletju. Tržne pravice je podeljeval zemljiški gospod ali deželni vladar, ki je ob ustanovitvi dobil naziv trški gospod. Naziv trga so dobila naselja ob pomembnejših prometnih poteh, ki so imela možnosti za razvoj trgovine. Ob koncu srednjega veka je bilo na Slovenskem 70 naselij, ki so imela naziv trgi. Prebivalci trgov so bili osebno svobodni, imeli so pravico do letnih in tedenskih sejmov, pravico do lastnega pečata, ne pa tudi pravice do izgradnje obzidja (kar je bil privilegij mest). Trg je moral trškemu gospodu plačevati tržnino in mitnino. Veliko trgov se je sčasoma razvilo v mesta in pridobilo mestne pravice.

Slika tipičnega trga.

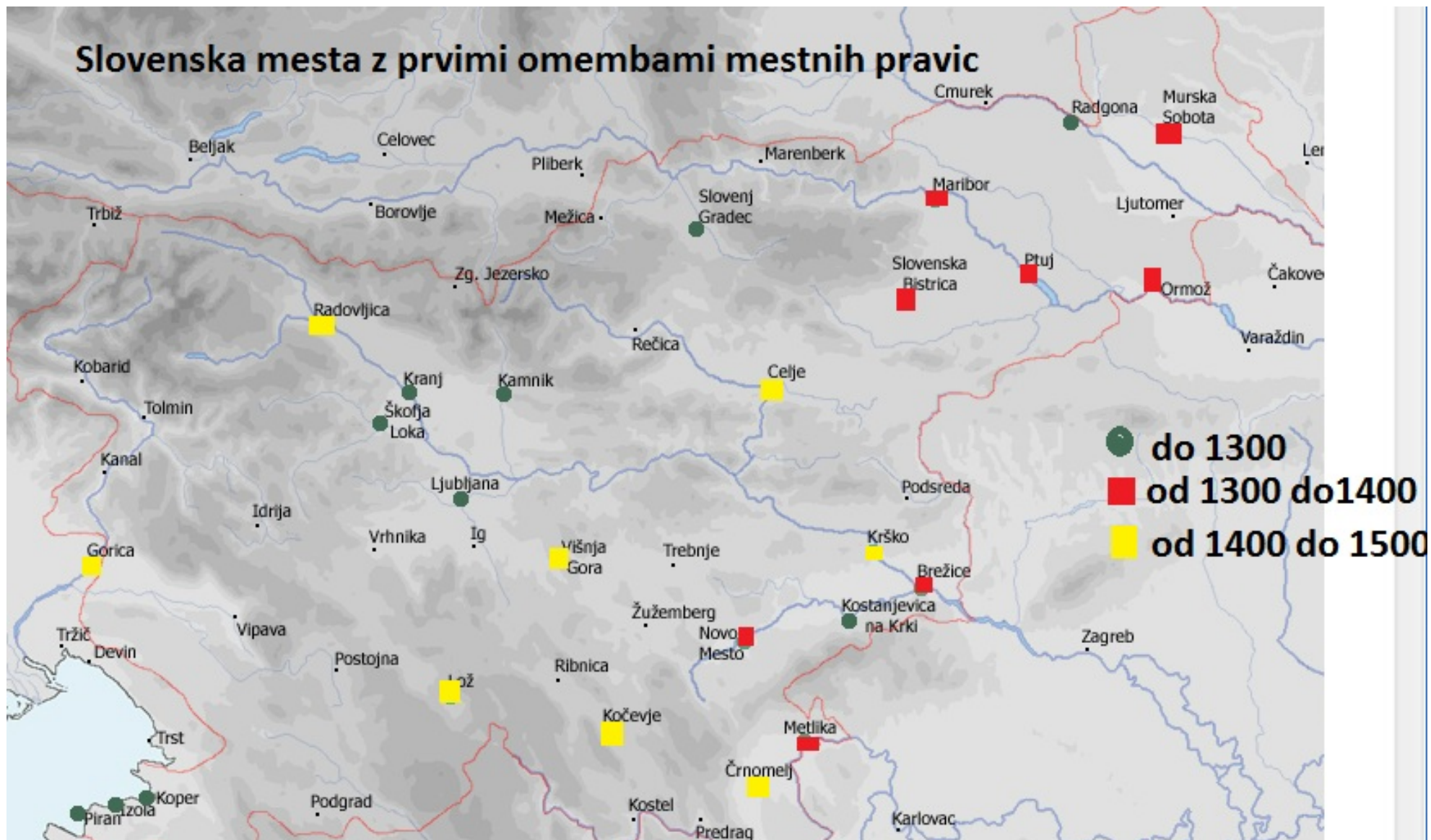
Preberi besedilo in ugotovi kakšne pravice in dolžnosti so imeli prebivalci trgov.

Trgi, ki so ležali ob pomebnejših prometnih poteh so v 13. stoletju začeli preraščati v mesta.

Izjemo so predstavljala primorska mesta, ki so ohranila neprekinjeno poseljenost še iz časov antike.

Za katera primorska mesta gre?

Slovenska mesta z prvimi omembami mestnih pravic

Mesta na Slovenskem so bila majhna. štela so od 1000 do 2000 prebivalcev. Največji je bil Trst, ki je imel v začetku 14. stoletja 5700 prebivalcev.

Celinska mesta

Celinska mesta so ustanavljali zemljiški gospodje (graščaki), ki so v okviru svojega zemljiškega gospostva odredili prostor, kjer je lahko nastalo mesto. Zaradi tega celinska mesta običajno niso imela velikih zemljiških posesti. Prebivalstvo se je običajno preselilo v mesto od drugod, večinoma iz nemško govorečega dela nemško-rimskega cesarstva, kasneje pa tudi iz agrarne okolice mesta. Priseljevanje nemško govorečega prebivalstva v mesta je bilo najmočnejše na Koroškem.

Celinska mesta so izvažala predvsem žito, živino, vino, med, vosek, kože, kožuhovino in les. Napomembnejše uvozno blago so predstavljali sol, južno sadje, sukno in steklo, med luksuznimi izdelki pa predvsem žlahtne kovine (zlato, srebro), dišave in svila.

Upodobitev Maribora na bakrorezu (1681).

Upodobitev Celja na bakrorezu (1681).

Primorska mesta

Primorska mesta

Primorskim mestom, ki izvirajo še iz antike (predvsem primorska mesta) in so bila kontinuirano naseljena, so pripadale tudi obsežne zemljiške posesti v njihovem zaledju. Posledica tega je nastanek mestnega plemstva, katero je bilo po izvoru romansko. Med primorskimi mesti se je še posebej močno razvil Trst, ki se je uspel otresti nadvlade Beneške republike.

Prevladujoče dejavnosti teh mest jso bile sprva ribištvo, poljedelstvo, vinogradništvo in živinoreja. Z razvojem trgovine in obrti v 12. in 13. stoletju dobijo drugačno gospodarsko vlogo. S pospešenimi trgovskimi stiki so meščani začeli izvažati oljčno olje, vino, ribe in sol, uvažati pa žito in železo.

Upodobitev Trsta na bakrorezu Janeza Vajkarda Valvasorja (1689).

Piran ima lepo ohranjeno srednjeveško jedro.

Loža nasproti pretorske palače v Kopru je bila zgrajena v 15. stoletju.

Poišči razlike v gospodarski usmerjenosti primorskih in celinskih mest.

Piranski mestni statut Življenje v srednjeveških mestih so uravnavali mestni statuti. Napisani so v latinščini. Najstarejši piranski statut je **iz leta 1274**. V njih niso bile samo določbe o upravi, volitvah mestnih samoupravnih organov in uradnikov, njih pravicah in dolžnostih, o sodstvu itd., marveč tudi določbe, ki so urejale vsakdanje življenje.

Knjiga 2, člen 35: O goseh ali kokoših, zaloteni v tujih vrtovih.

Določamo, vsak, ki bo našel v svojem vrtu tujo kokoš ali tujega petelina ali tuje gosi jih sme pobiti, dokler so na njegovem svetu. In mrtve sme vreči na javno pot. In tistega, ki to stori, naj se ne kaznuje.

Knjiga 4, člen 7: O živalih, zaloteni v škodi.

Določamo, za konja ali vola ali vprežno živino in kravo, osla ali oslco, prašiča ali svinjo, ki bodo zaloteni v piranskih vinogradih ali poljih ali vrtovih, naj gospodar za vsako nogo živine kot kazen plača en piranski sold. Polovica te kazni naj pripada občini, druga polovica pa naj gre tistemu, ki je živino zalotil in (krivec) naj povrne škodo: namreč (škodo) v vinogradih v času trgatve v vinu iz istega področja, a (škodo) v žitu v času žetve, ne z denarjem. In notar naj v treh dneh od dneva napravljene ovadbe sporoči (to) gospodarjem zaloteni živali.

Knjiga 8, člen 21: O prodajalcih soli, pšenice in drugega žita.

Določamo, nihče naj pod kaznijo 40 soldov denarjev ne prodaja soli, pšenice ali drugega žita drugače kakor v piranskih občinskih merah. In občini naj plača za vsak mernik (soli, pšenice ali drugega žita) 6 malih denarjev, sicer bo kaznovan z isto kaznijo.

Knjiga 9, člen 43: O prepovedi natovarjanja soli.

Določamo, nihče ne sme brez dovoljenja gospoda podestaja ki bo tedaj upravljal piransko občino, natovarjati soli v piranskem okraju v množini enega stara in več z namenom, da bi jo izvozil iz Pirana. Kogar se bo zalotilo pri prekršku, naj izgubi sol in prav toliko naj se kaznuje v naši občini. In izgubi naj barko ali ladjo, na katero se je (sol) tovorila.

Knjiga 9, člen 49: O tistih, ki zaprejo javne poti.

Določamo, kdorkoli bo zastavil ali zatrpal, zadelal ali na kakršenkoli drugi način zasedel kakšno javno ali občinsko pot, naj plača vsakokrat 20 soldov, ki naj pripadejo naši občini v imenu kazni. In povrniti mora pot v prvotno stanje. Kdor bo prijavil, mu pripada polovica rečene kazni in se mu zajamči tajnost.